

נימוקי הלכה

בעריכת
הרב מאיר נתן
קעסלער

פסקי דינים הנוגעים למעשה

גליון פ"ה - תמוז שנת תשפ"ב לפ"ק

כל רודפי השיגוה בין המצרים

ימי תמוז ישנם שי"ב שעות, נגד י"ב צירופי הוי"ה מנין שי"ב, והנה בעוה"ר נתקיים בישראל הלכו שב"י (איכה ה'), ובהתעוררות הרחמים מי"ב צירופי הוי"ה, יש"ב ירחמנו. והשעות של הט' ימים חדש אב, הם רי"ו, מנין גבור"ה ארי"ה, [והוא אשר אמרתי בפסוק (איכה ג'), דוב אורב הוא לי ארי"ה במסתרים, הנה נכתב ארי"ה וקרינן ארי"ה בלא ה', דהנה השעות מן הט' ימים הם מנין ארי"ה, אבל ביום תשעה באב מן המנחה ולמעלה נולד בן דוד, (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד), והחמשה שעות האחרונות כבר ממותקים הדינים, ע"כ לא קרינן אותה וקרינן ארי"ה].

סך כל השעות מן הכ"ב ימים הם תקכ"ה, מנין מפת"ח הגאולה, והנה אמרז"ל (מדרש רבה פ' צו פ"ז ג') אין הגליות מתכנסות אלא בזכות המשניות, [סוד תורה שבע"פ אשר היא עמנו בגלות מלכות פ"ה ותורה שבעל פה קרינן לה, תיקו"ז, והוא בסוד נאלמתי דומיה, וכשמדברין ושונין כמו פינו התורה שבעל פה, אזי נפתח הסתום] שנאמר (הושע ה, י) גם כי יתנו"ו (לשון מתיית"ו) בגוים עתה אקבצם (עי' ב"ב ת.), ע"כ יש במשניות תקכ"ח פרקים מנין מפת"ח, והנה באמת אינם רק תקכ"ג, רק שנחשבו בכלל המשנה ה' פרקים מהתוספתא כגון משנת שנו חכמים, ופ"א מתוספתא דבכורים, וכיוצא אכ"מ, והוא ג"כ לסוד הנ"ל דבאותן הימים שנסתם הפתוח היינו הכ"ב ימים הנ"ל יש בהם תקכ"ח שעות, רק הה' אחרונות המה ממותקים כנ"ל, וכ"ה במשניות, הבן הדבר כו'.

והנה השעות בימים האלה תקכ"ה, בהסיר מהם שעות של ימים הקדושים, ג' שבתות ור"ח והששה שעות אחרונות דיום תשעה באב מזמן מנחה שנולד בן דוד, [הגם דלעיל כתבנו רק ה' שעות, תרווייהו איתנהו, כנודע דבאמת זמן מנחה תיכף מכי ינטו צללי ערב, רק בהתחלה אין הזמן מבורר, ע"כ נחשבת השעה לכאן ולכאן] נשאר תו"ך שעות, הנה על ידי היסורים מהנהגת האבילות בימים הללו באלו התו"ך שעות יתוקן עון עג"ל מרגל"ם ונקדשתי בתו"ך בני ישראל. (מתוך ספה"ק אגרא דפרקא אות רל"ט ובני יששכר מאמר ב', ע"ש)

מבואר בכתבי מרן האריז"ל (בכוונת ימי בין המצרים, פע"ח שער הברכות פ"ז, ושער חג השבועות פ"א), בכוונת ברכת אבות השם הוי"ה מאיר לשם טדה"ד (שהם האותיות שלפני השם), והנה השם הלזה בהתחלקו לימי תמוז ולימי אב, כי ימי בין המצרים מתחלקים לב' חדשים אלו, הנה אותיות ט"ד הם י"ג כנגדו יש בימי תמוז י"ג ימים מי"ז תמוז עד סוף החדש, ואותיות ה"ד המה מספר ט' מנין ט' ימים שמר"ח אב עד אחר התענית. והנה בעוה"ר הימים הללו הם כעת בהסתר, ולהיות הימים האלה כעת בהסתר פנים בעוה"ר, לזה הוא הכוונה הסתרת שם הנכבד בחילופי אתון, עד אשר הש"י יאיר פניו לישראל ברחמים רבים י"ג תיקונים דא"א, ט' תיקונים דז"א, והנה כנסת ישראל מקבלת כל הארות עליונים, על כן זא"ת נקראת, ר"ת ת'קוני ארי"ך ז'עיר (הגם שיש טעמים אחרים).

והוא שיש לרמוז בפסוק (תהלים קיח, כג) מאת ד' היתה זא"ת היא נפלא"ת (מכוסה ונעלם) בעינינו, היינו בב' חדשים שנקראים עיני"ם היינו תמוז ואב, עין ימין ועין שמאל, כנודע מסוד הכתוב (איכה א, טז) עיני"ם עיני"ם יורדה מים. הוא אשר פירשנו וירא ד' כי סר לראות (שמות ג, ד), שראה משה שעדיין הגזרה גזורה על הב' חדשים שהם ב' עיני"ם, ב"פ עי"ן בגי' ס"ר, ע"כ סירב בשליחות, ואמר שלח נא ביד תשלח (שם יג), ביד אליהו דאת עתיד למשתלח בסוף יומיא. דהנה פינח"ס אליה"ו בגי' ס"ר, ב"פ עי"ן, דעל ידו יתוקנו במהרה הב' עינים. [עי' בתרגום יוב"ע עה"פ שלח נא ביד וכו', ביד פנחס אליהו דאנת עתיד למשלח בסוף יומיא, והנה אין מזה רמז בכתוב, אבל נרמז וירא ד' כי ס"ר לראות, ס"ר בגימ' ב"פ עי"ן, משה הסתכל שהב' חדשים לא יתוקנו ויאירו לגמרי עד הגאולה האחרונה שיבא פנח"ס אליה"ו בגימ' ב"פ עי"ן]. ולדעתי הוא הרמז כלה שעיני"ה יפות אין כל גופה צריך בדיקה (תענית כד, א), ובעוה"ר עדיין העינים אינם יפות עד אשר ישוב ירחמנו והיו עינינו מאירות כשמש וכירח כו'.

עוד אני מדבר בכוונת השעות של אלו הימים, הנה בי"ג

דיני ומנהגי תענית (א)

שליח ציבור, ובעל קורא, ועלי' לתורה, ונשיאת כפים, למי שאינו מתענה

א. שליח ציבור - מי שיודע שלא יתענה (ביום התענית, מחמת חולי וכדו'), לא יהי' שליח ציבור באותו היום, ואם אין שם ש"צ אחר, יכול להיות ש"צ לכתחילה, רק לא יאמר עננו בין גואל לרופא, אלא בשומע תפלה כיחיד, ולא יאמר ביום צום תעניתנו, רק ביום צום התענית הזה^[א].

ב. אם מסופק אם יוכל להתענות כל היום, מותר להתפלל שחרית [או מנחה אם עדיין מתענה] ולומר עננו בין גואל לרופא^[ב].

ג. בעל קורא - מי שיודע שלא יתענה, לא יהי' בעל קורא באותו היום, מיהו כשאין קורא אחר יש להקל^[ג]. ויש מי שמצדד להקל בזה אפילו כשיש קורא אחר^[ד].

ר"ג. אך לפ"ז נראה לי ברור דכל זה דוקא בתפלת מנחה שכבר לא התענה, שפיר אמרין דלמה יתפלל ומחזי בשקרן וגם אינו מחויב בדבר, אבל בשחרית מבואר בסי' תקס"ה ס"ג באו"ח דהא דהש"ץ אומר גם בתפלת שחרית ולא חיישין שמוא יאחזנו בולמוס, שאי אפשר שלא יתענו קצת מהקהל, וכיון שהעיקר שאומרו הוא משום שא"א שלא יתענו קצת מהקהל, וכיון שכן אף אם הוא אינו מתענה לא שייך חשש שמוא ישקר דהא אומר על קצת מהקהל ומ"ל קצת מהקהל או שהוא אינו מתענה, וא"ל דאכתי שייך שאינו מחויב בדבר, גם זה אינו דבשלמא כל שכבר לא התענה מצד שהיה חלש וכדומה מהפטורים שייך לומר שאינו מחויב בדבר, אבל כאן הא בבוקר כיון שהיה מסופק אם אולי יוכל להתענות, אם כן עכ"פ מחויב בדבר מקרי, דכעת הוא מחויב בדבר עכ"פ, ושפיר יכול להוציא אחרים, וז"ב לדעתו, וכן הוריתי הלכה למעשה, כנלפענ"ד. והו"ד באלף המגן (סי' תר"ב סק"א).

ג. כ"כ המנחת פתים (סי' תקס"ו), מטעם דכיון דאינו מחויב בדבר שהוא אין מתענה, אינו מוציא אחרים ידי חובתו, כמו"ש מג"א (סי' רפ"ב סק"ו) דקטן לא יהי' מקרא בתורה, וע"ש בשועה"ר (סעי' ה') משום שאינו מחויב בדבר, ועי' ירושלמי (מגילה פ"ב ה"א) דבן כרץ אינו מוציא בן עיר מהאי טעמא, מיהו כשאין קורא אחר יש להקל, ועי' פמ"ג (שם בא"א) שמצדד להקל בקטן מקרא, עכ"ד. ואם הוא מסופק אם יתענה עד הלילה, בפשטות יש להקל כמו"ש השואל ומשיב לענין בעל תפלה, דלא חמיר מזה אלא אדרבא קיל יותר, ולכן מסתבר דיש להקל גם במנחה שכבר אכל להיות בעל קורא כשאין אחר, אע"ג דלענין בעל תפלה כתב המטה אפרים דבמנחה אם כבר אכל יש לדקדק יותר, מ"מ לענין בעל קורא דבלא"ה יש מקילים, עכ"פ ככה"ג יש להקל.

ד. כתב בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח תניינא סי' כ"ג) הנה באתי ע"ד תורה מ"ש (שו"ע סי' תקס"ו ס"ה - ו') בתענית שאין הש"ץ מתענה, יותר מובחר כי מי שמתענה ויודע לקרות הוא יקרא. וחקר מעכ"ת מה זו שקורא בתורה, אם עיקר השמיעה או הקריאה כו'. והנה לענ"ד הכל מבואר בהרא"ש (מגילה פ"ג ס"א) והביאו הטור (או"ח סי' קמ"א), והכלל בזה כי בזמן הש"ס היה עיקרם של דברים שהעולה היה הקורא, והיה צריך לסדר פרשיותיו ב' וג' פעמים, וכמו"ש במדרש תנחומא [יתרו סי' טו] בעובדא דר"ע דלא הי' רוצה לעלות לתורה מפני שלא הי' מסדר פרשיותיו מתחילה^[ה]. ופי' הרא"ש הא דנוהגים

א. כתב הטור (סי' תקס"ו): כתב רב נתן ש"צ שאינו מתענה אינו יכול להתפלל, שכיון שאינו מתענה אינו יכול לומר עננו. ואיני יודע למה, שאינו אומר ביום תעניתו, אלא ביום תענית הזה, ותענית הוא לאחרים, ודאי אם אפשר שיהיה ש"ץ המתענה טוב הוא מאחר, אבל אם אי אפשר נ"ל שיכול להתפלל, ע"כ. כתב הב"י, האבודרהם כתב שרב עמרם כתב כדברי רב נתן, וכ"כ הכל בו בשם רב יהודאי, ודבריהם דברי קבלה, ועליהם יש לסמוך. ועי' בב"ח. וכ"כ המחבר (סעי' ה') שש"צ שאינו מתענה לא יתפלל. כתב המג"א (סק"ז), נ"ל דאם אירע שעבר לפני התיבה, יאמר בש"ת עננו ביום צום התעני' הזה, וה"ה אם אין ש"צ אחר, מוטב שיתפלל מי שאינו מתענה משיבתטל לשמוע קדיש וברכו. וכ"כ שארי אחרונים. ועי' במטה אפרים (סי' תר"ב סעי' כ"ח ובאלף למטה סק"א) שכתב דבתפלת מנחה יש לדקדק יותר שיהי' ש"צ שהוא מתענה, משום שבשחרית עכ"פ עדיין לא אכל, משא"כ במנחה שכבר אכל, ואיך יאמר עננו בבטן מלאה, ואף שיאמר ביום צום התענית הזה וקאי על מה שהצבור מתענין, מ"מ כיון שהוא בנפש שבעה אינו נעשה שליח.

ב. כ"כ בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה תניינא ח"ב סי' נ"ח) וז"ל, נשאלתי היום בערב פורים מש"ץ בהמ"ד שהיה צריך להתפלל היום להוציא רבים בתפלת שחרית, ושאל אותי אחר כי כבר חלוש ולא ידע אם יוכל להתענות כל היום, אם יוכל להתפלל, כי מה יעשה בתפלת ענינו ואיך יאמר צום תעניתנו. והנה בראשית ההשקפה אמרתי כי מה אכפת לן אם לא יתענה, הא אומר ביום צום תעניתנו והוא תענית ציבור, ועיינתי בש"ע סי' תקס"ו סעיף ה' באו"ח שכתב בת"ץ ש"צ שאינו מתענה לא יתפלל, הנה סתם הדברים כדברי ר"ג שמביא הטור, אבל הטור חולק עליו מטעם שכתבתי, ושמחתי שכיון נפשי לדעת הטור, והב"י לא השיב בדבר ע"ש, וגם הב"ח קילס דברי הטור שהם דברי טעם. אמנם לפענ"ד נראה דטעמו של ר"ג הוא, דאיך אפשר דיאמר ביום צום תעניתנו ומשמע דכולל עצמו עם הציבור, וכן מחויב הש"ץ לכלול עצמו עם הציבור כדאשכחן בכמה דברים, ונמצא שהוא משקר בתפלתו, וכפי הנראה שהטור אמר שיאמר ביום התענית הזה, אבל עכ"פ הנה שינוי מנוסח התפלה שהנוסח הוא ביום צום תעניתנו, וגם יש לדון בזה משום דכיון שאינו מחויב בדבר אינו מוציא רבים ידי חובתו, דכיון שאינו מתענה ע"כ משום שאינו מחויב להתענות שהוא חלש וכדומ', ואם כן איך יוציא רבים ידי חובתו בדבר שלא נתחייב, זה נראה לי בטעמו של

(א) כן איתא במדרש וז"ל, דבר אחר וידבר אלהים זש"ה אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה (איוב כח), ואחרי כן ויאמר לאדם. למדך התורה שאם תהיה בן תורה, לא תהא רווחך גסה לומר דבר לפני הצבור, עד שתפשוט אותה ביןך ובין עצמך שנים שלשה פעמים, מעשה ברבי עקיבא שקראו החזן ברבים לקרות בס"ת בצבור, ולא רצה לעלות, אמרו לו תלמידיו רבינו לא כך למדתנו כי היא חייך ואורך ימך, ולמה נמנעת מלעלות, אמר להן העבודה לא נמנעתי לקרות אלא על שלא סדרתי אותה פרשה שנים שלשה פעמים, שאין אדם רשאי לומר דברי תורה לפני הצבור עד שיפשוט אותו ב' ג' פעמים בינו לבין עצמו, שכן מצינו בהקב"ה שהוא נותן מענה לשון לכל הבריות, והתורה גלויה לפני כו', וכשבא ליתן אותה לישראל כתיב בו אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה, ואחרי כן ויאמר לאדם וגו', וכן כתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה בינו לבין עצמו, ואחרי כן לאמר.

ד. עלי' לתורה - מי שאינו מתענה, או שאין בדעתו להתענות ולהשלים, לא יעלה לספר תורה לקריאת "ויחל"^[1]. וכתב המג"א דבשחרית של ב' וה' יכול לעלות לכתחילה^[2]. ומ"מ בלא צורך אין לעשות כן, ומוטב שיעלה מי שמתענה ומשלים^[3].

שכתב דה"ה אם אין בדעתו להשלים התענית, לא יעלה. וכ"כ שארי אחרונים.

כתב בשו"ת **חתם סופר** (או"ח סי' קנ"ז) דין זה דמי שאינו מתענה לא יעלה לתורה, לא נמצא מפורש בשום מקום, ואדרבא מסברא נותן הדעת שיכול כל אדם לעלות ולקרות ולברך על חיוב הצבור, וכמ"ש להדיא הב"ח בט"א (ס"י תקס"ו), והט"ז (שם סק"ז) במחילת כבודו איל בתר איפכא, רק שהרב"י שם כתב שמשמע **ממהרי"ק** (שרש ט) זכרן שאינו מתענה לא יעלה לתורה בתענית בה"ב שאחר פסח ע"ש. והנה ז"ל מהרי"ק כו' ע"ש. והנה לכאורה לפי הבנת ב"י להוכיח מזה שמי שאינו מתענה לא יעלה לתורה, קשה מה שכתב שיטעון הכהן לא אצא אלא אקרא בתורה, והא"ר יקרא בתורה והלא אינו יכול לעלות בוידחל כיון שאינו מתענה. ולולי דברי הרב"י הייתי אומר בהיפוך, דאף מי שאינו מתענה יכול הוא לעלות בתורה, ומ"מ אין אנו מחוייבים לקדש הכהן לקרותו ראשון אלא בשיש לו שותפות עמו באותו קריאה, וכמו דלברך ראשון אם שלשה אכלו כאחד וא' מהם כהן מחוייב לתת לו כוס של ברכת המזון משום וקדשתו לברך ראשון, ומ"מ אם שלשה ישראלים אוכלים כא' ומחוייבים בזימון וכהן אוכל במקום אחר אינם מחוייבים לכבדו לברך ראשון כיון שאין לו שיתוף בבהמ"ז הלזו, ה"נ כיון שהוא אינו משותף בחיוב אותה קריאה עם המתענים כגון במנחה, א"כ אינם מחוייבים לקדשו כלל, ורק צריך לצאת משום פגמו, ומשום דלא לייתי לאנצויי, ועל זה יפה כתב מהרי"ק לימא כהן לא אצא אלא אקרא בתורה שהרי רשאי הוא, אלא שהרב"י לא פירש כן, וצריך לומר דמפרש לי' בקריאה של שחרית, והכהן יטען לא אצא אלא תקראו פ' השבוע ואקרא אני בתורה כדינא, ולעולם אין הכהן רשאי לעלות בתענית אם הוא אינו מתענה. וענין זה כתב בשו"ת **שבות יעקב** (ח"א סי' מ') ע"ש.

ו. כתב **המג"א** (סק"ח) נ"ל דבשחרית מותר לעלות, אף על פי שדוחין פ' השבוע וקורין ויחל, מ"מ עכ"פ קורין בתורה בלא התענית, אלא א"כ התענית באמצע שבוע. והו"ד בפמ"ג (סי' קל"ה מ"ש"ו סק"ה). וכ"כ הח"א (כלל ל"א סעי' י"ט). וכ"כ בתשו' **אמונת שמואל** (סי' מ"ו).

ז. כ"כ **בשערי אפרים** (שם) ובספרו **מטה אפרים** (שם). והטעם כי הא"ר (סי' קל"ה אות ו') מפפקק על דברי המג"א, וכתב דיש לחוש לכתחילה, ע"ש. וכן **המ"ב** (סי' תקס"ו סק"ט) כתב שרק בדיעבד אם קראוהו יעלה.

בזמן הזה שהש"ץ קורא, מפני אלו שאינם יודעים בטעמי הפסוקים, וכמ"ש (ביכורים פ"ג מ"ז) לענין מקרא ביכורים, מתחילה היה קורא בעצמו מי שיודע ולאינו יודע היו מקרין אותו, והיו מתביישים מי שאינם יודעים, התקינו להקרות אפי' למי שיודע לקרות. והכא נמי כן הוא. והרא"ש חולק על סברא זו, דבשלמא שם יש לחוש דיבטלו ע"י כך ממצות הבאת ביכורים, משא"כ הכא מי שאינו יודע לא יעלה ומה הוה, כן ראוי להיות. על כן סברתו דכאן משום דיש דומה בעיניו שיודע, ובאמת אינו יודע בטעמי הקריאה ואין הציבור יוצאים בקריאתו, ואם לא יעלה אתי לאנצויי, על כן מקרים לכל, אלא שעכ"פ צריך לקרות עם הש"ץ מילה במילה, דאי לאו הכי הוה ברכתו לבטלה, דאין סברא שוברך על קריאת הש"ץ. והקשה שם בהגהת **מהרל"ח**, מאי שנא משאר מצות דאפי' יצא מוציא ומשום ערבות, ותיריך דקריאת התורה בצבור לא תיקן עזרא אלא למצוה מן המובחר, כלומר ולא שייך בזה ערבות. א"כ מבורר עכ"פ דעיקר הוא תיקון הקריאה, וכן תקנו מעיקרא, וכן ה' בזמן הש"ס. וא"כ לפי"ז לא מייטר דבר בקורא מי שמתענה, כיון דבלא"ה עיקר לקרות עם הש"ץ והוה כעיקר התקנה, ואין כאן דבר משום מוציא ואינו מחוייב בדבר, כיון דבלא"ה העולה קורא עם הש"ץ ואינו מוציא, רק מקרין עמו כמו גבי ביכורים. ואעפ"כ ודאי מהודר יותר שיקרא מי שמתענה, כמו בתפילה ודומיא דידיה, ושם פשיטא דיש לעשות כמו גבי גזירות תענית דמורידין לפני התיבה זקן ורגיל, וצריך לקיים התקוששו (צפניה ב. א) כמובן.

ה. מקור דין זה הוא מדברי **מהרי"ק** (שרש ט) וז"ל, נהגו בכל קהילת צרפת להתענות בו בה"ב אחר פסח ואחר סוכות, ואין זה אלא מנהג בעלמא, ואפי' הכי מעשים בכל יום שדוחים כבוד הכהנים כדי לקיים מנהג זה, כשאין הכהן מתענה באותן תעניות, יצא הכהן מב"ה, ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה^[2], ואף על גב דפשיטא דאי לאו משום התענית לא היה הכהן רשאי למחול על כבודו אפילו בב' וה' כדפי' ר"ת, ומיהו פשט המנהג שהכהן יוצא מבה"כ, ולא ראיתי כהן שמפקפק בדבר מעולם לומר לא אצא מבית הכנסת אלא אקרא בתורה, ובודאי שאם היו יכולים הכהנים למחות שהיו מוחים, אלא שאין בידם כח לסתור ולבטל המנהג, ודוחים הם מפני כבוד הצבור ותקנתם מאחר שנהגו כן בגלילת צרפת מקדם כו', ע"ש באריכות. והו"ד **במהר"ב** (סי' תקס"ו סעי' ו'), ו**ברמ"א** (סי' קל"ה סעי' ה') ע"ש. ועי' **בשערי אפרים** (שער א' סעי' ט') ובספרו **מטה אפרים** (סי' תרי"ב סעי' ט')

(ב) ראה **בהב"ט** (סי' תקס"ו סק"ה) שכתב דדין זה שייך נמי בבן א"י שבא לחו"ל, אם יכול לעלות בתורה ביו"ט שני של גלויות, ועי' **בדבר שמואל** (סי' שכ"ד), ו**בהלק"ט** (סי' ד'). ועי' בשו"ת **שבות יעקב** (ח"א סי' מ') שכתב ותת"ד: בן כרף שהלך לעיר ודעתו לחזור בזמן קריאת המגילה דהיינו יום ט"ו שלו, שאינו חייב לקרות המגילה ב"ד כמבואר בא"ח סי' תרפ"ח, והוא מתפלל בב"ה עם הצבור, מהו שיהא עולה למנין הקרואים בפ' ויבא עמלק, כיון שהוא אינו מחוייב לקרוא הפ' באותו יום. תשובה, לכאורה נראה דאינו עולה כיון דהוא אינו בר חיובא אינו מוציא הצבור ידי חובת קריאת י"ד, וגדולה מזו מציינו בתשובת **מהרי"ק** כו', וכדומה לזו השאלה מצאתי בתשובת **הל' קטנות** בבן א"י שדעתו לחזור שאינו עולה ב"ט שני של גלויות בחוצה לארץ למנין הקרואים, והא"ר שם בדבר בשם תשובת גדול אחד, ועיקר ראייתו וסמיכתו בכל כחו על האי דתשובת מהרי"ק ע"ש דבריו באריכות. אכן אחר העיון היטב נראה פשוט דעולה למנין הקרואים, וראי' ברורה לזה מהא דאית' במגיל' (ג.) הכל עולין למנין ז' אפי' קטן ואפי' אשה, אף על גב דאשה וקטן לאו בר חיובא, אפי' עולין למנין הקרואים, וא"כ ה"ה בנדון דידן כו'. ועוד דאף אי נימא טעמא כדעת הסוברים שתוך שלשה אינו עולה אשה וקטן, היינו דוקא באשה וקטן שאינם בר חיובא כלל, משא"כ בנדון שלפנינו שהוא בר חיובא ביומו, וראוי לקרות אף ביום זה אם יתן דעתו שלא לחזור, וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. ובפרטות לסברת **התוס'** (ברכות מח. ד"ה עד שיאכל) שכתבו וז"ל אבל גדול שהוא בר חיובא מן התורה כי אכיל כדי שביעה, מחוייב בדבר קרינן ביה אפי' לא אכל, ומוציא אחרים ע"ש. וכן משמע **מפרשי** (ריש פ"ק מגילה) דבני עיר יקראו לבני הכפר'. אך **הר"ן** חולק בזה, וכן משמע בירושלמי, עיין **בפר"ח** (ח"א סי' תפ"ט ס"ק ח'), מ"מ למנין הקרואים נראה דכ"ע מודו ע"ש. ומתשובת מהרי"ק אין ראוי כלל שכתב וז"ל כו' עכ"ל, ועתה פקח עינך וראה כי אדרבה מדברי מהרי"ק יש להביא ראיה ותוקף לדברינו, דאם איתא דמדינא אינו עולה למנין הקרואים כיון שאינו מחוייב בקריאת ה' לפי שאינו מתענה וכדעת התשובה בה"ל קטנות, א"כ מנלן למהרי"ק ללמוד שאינו יכול לבטל המנהג לפי שלא ראה כהן מפפקק בדבר, הא כיון דמדינא אינו עולה למנין הקרואים, לכך אי אפשר לפפקק ולעלו', לפי שאינו עולה במנין הקרואים, אלא ודאי מדינא עולה במנין וכמ"ש, אלא שמצד המנהג נהגו כן בב' וה' וב' הואיל שהוא פורש עצמו מן הציבור ואינו תופס מנהג' להתענה עמהם, לא יזכה לעלות עמהם לס"ת, כי זו תורה וזו שכרה למי שמתענה עמהם, ולא שיהא פקפוק איסור' בדבר, רק איהו דאפסיד אנפשי', משא"כ בנדון שלפנינו שהוא אינו בר חיוב לפי שהוא בן כרף וט"ו זמניה, ודאי ברור שעולה למנין הקרואים ביום י"ד לבני הכפרים, וכן נ"ל הדין בבן ארץ ישראל שדעתו לחזור, שעולה למנין הקרואים ביום טוב שני של גלויות. וענין זה כתב בשו"ת **שאלת יעב"ץ** (סי' קס"ה) ע"ש באריכות. אולם בשו"ת **חיים שאל** (ח"א סי' י"ג) חולק על השבות יעקב, ולבסוף מסיק: כלל העולה דאין לו לבן א"י להיות חתן תורה בש"ת של ח"ל ככל האמור, וכן נעשה מעשה ונמנע בן א"י להיות חתן תורה אחר שהודה לגזבר שכן ראוי להיות חוזר, ע"ש באריכות. ו**בשערי אפרים**

ז. אם עלה כהן בטעות, וגם הלוי אינו מתענה, מ"מ יעלה הלוי, ואם ליכא לוי, יעלה הכהן פעמים, ולא יעלה ישראל המתענה במקום לוי^[טז].

ח. דעת הגרע"א שביזה"כ יכול אף מי שאינו מתענה [מחמת חולי שיש בו סכנה], לעלות לתורה בשחרית, ולענין לעלות לתורה במנחה, נשאר בצ"ע^[טז]. ובשו"ת מנחת אלעזר [ועוד אחרונים] פשיטא לי' שגם במנחה יכול לעלות^[טז].

שקורין אז פרשה ד"תענו את נפשתיכם" והוא אינו מתענה, אך השד"ח מסיק לדינא דכיון דיום הוא שנתחייב בקריאת התורה עולה לקריאת התורה, וכיון שחולה שיב"ס מצותו שלא להתענות למנוע פיקוח נפש, הרי אינו מבטל הציווי ד"תענו את נפשתיכם" שלא נצטווה במקום פיקוח נפש, לכן שפיר עולה גם לקריאה זו, ומצדד שגם במנחה היה מתיר לולא שהגרע"א הניח דין לעלות במנחה בצ"ע ע"ש. ובאיזה קהילה כאן בא יהודי מכובד שומר שבת לתפילה נעול בנעליים עם מעט עור, ומיאן לשנות ולהחליף, ומרוב בורות שלו אי אפשר להשפיע עליו ואינו מבין שאפילו מעט עור אסור, ודרש לקרותו למחר לתורה בעצם יזה"כ, שיש לו "חיוב" לעלות לתורה, ויש להסתפק כיון שאינו מקיים מצות עינוי דנעילת הסנדל כמצותה, ולשיטת הרמב"ם ועוד ראשונים הוי מה"ת, שמא יש למנוע לקרוא אותו לתורה מטעם זה, וגם דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, או דיש להחמיר רק בעינוי שחייבין עלה כרת ולא בעובר על עשה דעינוי. ולדעתי נראה לחלק בהכי, שאם אוכל או שותה לא נקרא מתענה כלל, ואף אם מקיים שאר העינויים, אבל כשנועל מנעלים אמנם חסר בעינוי כראוי, מ"מ כיון שמענה נפשו מאכילה ושתייה נקרא מתענה, ובשעת הדחק שאין בידו להעמיד הדת על תלה למחות ולמנוע האיסור דנעילת הסנדל, ואי אפשר לדחותו מלקרותו לתורה, יכולים לקרוא לתורה, ומטעם דובר שקרים נראה שלא יעלוהו לפרשת חמישי שנאמר בה "תענו את נפשתיכם" ובתרגום יונתן שם דהיינו בחמש עינויים, וכעין זה מביא בתהם סופר שלא לקרוא בשני דסוכות לתורה בפרשת חדש למי שאינו נזהר מאיסור חדש, או בשמיטה בפר' כי תצא למי שלא עשה פרוזבול אף בערב שביעית שהוא חומרא. [והראוני שבספר אורחות רבינו הביא שהחזו"א דקדק שלא ללבוש כלל מנעל ביוה"כ אפילו של גומי, והורה לגבאי במנין שלו שלא להעלות לתורה ביוה"כ אחד שלבש מנעל של גומי אף שהיה לו חזקה לעליה אצלו, ואף שלא מיחה בידו (שהרי יכול לסמוך על המקלין) עיין במ"ב סימן תרי"ד סק"ה], מ"מ הורה שלא יתנו לו עליה] כו', אך למעשה אפילו באוכל כשיעור כיון שהוא חולה שיש בו סכנה ומצותו לאכול אין למנוע מלקרותו לתורה להרע"א וכמו שנתבאר, מיהו אונס אינו כמאן דעביד וחסר לו קיום מ"ע דצום, ואף שמצוה שלו לאכול וזהו רצונו ית"ש, כיון שסו"ס אינו מקיים מצות עינוי באכילה ושתייה כדין וכמבואר בפרשה, נראה שמקום יש למנוע לעלות וכמ"ש, ועכ"פ לעליה דעינוי אין ראוי לקרותו, ע"ש.

יז. כ"כ בחלק ב' (סי' ע"ד) ונעתיק תו"ד: מה שנסתפק הגאון בתשו' רעק"א לענין מנחה ביוה"כ למי שלא התענה והניח בצ"ע, הנה מה דמספקא לי' למר זצ"ל מאור הגולה, זה נלע"ד דיכול לעלות גם במנחה, דהא אמרינן במגילה (לא). במנחה קורין בעריות פירש"י שמי שיש בידו עריות יפרוש מהן, היינו בשביל שהוא יום סליחה ומחילה ומכפר עם התשובה, (דאי בשביל ת"צ שבמנחה בודקין ומעינין בעונות העיר, א"כ בכל ת"צ היו צריכין זה, א"ו רק משום יוה"כ וקדושת היום לסליחה ותשובה), וכן התוס' כתבו (שם) לפי שהנשים מקושטות לכבוד היום, לפיכך צריך להזכירם שלא ישלחו בהם, ובמדרש יש שלכן קורין בעריות לפי שישאל עושים רמז להקב"ה שכשם שהזהיר שלא

יד. כ"כ בשו"ת רבי עקיבא איגר (תניינא סי' א') וז"ל, על שאלת מעכ"ת בדבר שאירע ביריד פפד"א בבהכ"נ ביום התענית בה"ב שאחר החג, שהיו במנחה י' מתענים, ועוד כהן ולוי שלא התענו, וטעו וקראו לכהן, ואחר שבירך לאחריה נזכרו שעשו שלא כהוגן, ונסתפקו אם יקראו אחריו הלוי, או שיקרא הכהן פעמים. אין כאן מקום ספק לקראות הכהן שנית, דממילא פ' אם יקראוהו שנית אף שאינו מתענה וכסדר תקנת חז"ל, ממילא טוב יותר לקראות ללוי שאינו מתענה, אולם מה שיש לספק אם יקרא הלוי אחריו, או שיקראו ישראל, וכן אם לא היה לוי בבה"כ אם יקראו שנית להכהן, או מיד ישראל אחריו. מקום הספק, די"ל דהדין דיקרא הכהן או הלוי, ואף דהדין היה דיעלה הישראל ראשון, כיון דהכהן והלוי לא התענו, י"ל דדוקא לענין לקראו להכהן תחילה, דהטעם משום כבוד הכהונה, ובה מנהג הציבור עדיף מכבוד הכהונה, וכמו דמדמה מהרי"ק (שורש ט') לזה דכבוד ת"ח עדיף מכהונה, וגם כיון שאין עושין כן להקל בכבוד הכהונה, רק מחמת מנהג הציבור וכדומה מאיזה סיבה אין עוברים על העשה דוקדשתו, וכמ"ש הב"י (סי' קל"ה), משא"כ לקראות ישראל אחר כהן, דיש חשש שיחזיקו ישראל ללוי, בזה לא מהני מה דעושים כן לאיזה סיבה. עוד נ"ל אחר דתיקנו חז"ל שלא לקראות ישראל אחר הכהן מחששא שיחזיקו אותו ללוי, וממילא מקום שאין לוי אם קורא לישראל במקומו איכא ג"כ חששא פגמא דכהונה שקרא, דיאמרו מדלא קרא הכהן פעמים, ע"כ דפגום הוא, והיכא דאיכא חשש פגמא לא מהני כבוד הציבור, והא דקוראים לישראל המתענה לראשון, היינו דבה ליכא פגמא, דידוע שאין הכל מתענים, וכמ"ש הב"י (סי' קל"ד), משא"כ היכי דכבר קרא הכהן, יאמרו דודאי מתענה, ומדלא קראו שנית יאמרו דפגום הוא כו'. ולזה נראה לענ"ד דיקראו להכהן פעמים, ובאם יש בבהכ"נ גם לוי שאינו מתענה יקראו אותו במקומו המיוחד לו לקראות ללוי אחר הכהן, כן נראה לענ"ד. ועי' בתו"ח (סי' קל"ה). ועי' בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ק"ל).

יט. כתב בשו"ת רבי עקיבא איגר (קמא סי' כ"ד) נסתפקתי ועובדא הוי, במי שהיה מוטל על ערס דוי בסכנת מות, והרופא צוה לו לאכול ביוה"כ, והיו מתפללים בחדרו וקראו אותו לתורה, ולא נסתפקתי בזה וצויתו לעלות, כי בפשוטו הקריאה ביוה"כ מחמת קדושת היום, כמו בשאר יום טוב ושבת, וא"כ גם מי שאינו מתענה יכול לעלות, ואך היה רוצים לקרות אותו גם במנחה, ובה נסתפקתי, אם קריאת התורה במנחה הוי משום תענית, אלא דבשאר תענית קוראים ויחל וביוה"כ קוראים בפ' עריות, וא"כ אינו מתענה א"י לעלות, או דגם קריאה זו מחמת קדושת היום, לקרות גם במנחה כמו בשבת, ויכול גם אינו מתענה לעלות, וצ"ע לדינא.

כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' קע"ז) שאלה: הנועל נעליים ביום הכיפורים אם מותר להעלותו לתורה. תשובה, מי שאינו מתענה ביוה"כ, בשו"ת רע"א (סי' כ"ד) פשיטא ליה שבשחרית יכול לעלות לתורה, ורק במנחה מספקא ליה, אבל בשדי חמד מערכת יוה"כ (סימן ב' אות ז) מביא בשם תשו' לב חיים (ח"ג סי' קל"ד) שגם בשחרית אסור, ודינו כמו בכל תענית דמי שאינו מתענה לא יעלה כדאיתא בש"ע תקס"ו (סעיף ו), ובפרט

להתיר, וכן סמכתי על דעת הגאונים הספרדים שהורו למעשה שיכול לכתחילה להיות חתן תורה, כמוכא בשד"ח מערכת יום טוב סי' ב' אות ז'. ובשו"ת חיים שאל (סימן י"א) כתב דלכתחילה לא יעלה לחתן תורה, דהוה חוכא ואטלולא לעלות לתורה ולהיות בעל שמחה ביום שהוא חול אצלו, וגונב לב המון העם הסבורים שהוא שייך לשמחה זו ע"ש. ותמהתי למה חשיב חול אצלו והולא אסור במלאכה שם וחייב בבגדי יום טוב. עכ"פ למעשה שמעתי שהסכים הגר"מ פיינשטיין זצ"ל להתיר לו לעלות לחתן תורה, ומיהו שמעתי בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שרק לת"ח התירו שהתורה מתכבדת בכך, אבל להתיר רק מפני שהוא עשיר ומנדב כסף אסור וצ"ב. (ולענ"ד דאם משלם הרבה כסף לזכות לחתן תורה, בזה גופא התורה מתכבדת, ורק אם אינו משלם כראוי לכיבוד זה, רק מכבדים אותו משום שהוא אורח אינו ראוי לקרותו).

ז. דעת החת"ם שמי שאינו מתענה בתשעה באב מחמת חולי, יכול לעלות לתורה בשחרית ובמנחה⁽¹⁾. וכתב הכה"ח (אות מ"ו) דמ"מ בכל אלו [היינו בין יוה"כ ובין ט"ב] יש להחמיר, מאחר דאפשר באחר שהוא מתענה.

לדידיה, וכל שאינו מחוייב בדבר התענית אינו מוציא רבים ידי חובתן, משא"כ בט"ב אית בי' תרתי למעלייתא, חדא וכי החולה אינו מחוייב בדבר התענית ואינו מתענה בו, והלא לא הותר לו אלא כדי צרכו וחיותו, ואם די לו בשתיה לא יאכל, ואם די לו באכילה פעם אחת לא יאכל ב' פעמים, ולא יותר ממה שצריך, וגם שארי עינוים אם אינו צריך לנעול ולרחוץ ולסוך אסור לו לעשות א' מאלה, נמצא שהוא מן המתענים ומהמחוייבים בדבר, הא חדא, ועוד אחרת, אפילו הותר בכל הנ"ל, מ"מ ט' באב יום הוא שנתחייב בקריאת התורה שחרית ומנחה, אפילו מי שאינו מתענה בו לא יצא מכלל חיוב הנ"ל, ויומא קא גרים, הגע עצמך מי שמתענה תענית חלום בשבת וי"ט וכי לא יקרא בתורה או [לא] ינהוג בכל דיני שבת וי"ט, כי יומא גרים ולא תליא בשמחת אכילה ושתייה, והכי נמי ט"ב יום מועד דפורענות הוא, ואפילו אינו מתענה בו מ"מ מחוייב בקריאת היום כו', בהא סלקינן דחולה האוכל בט"ב עולה לתורה במנחה בלי שום פקפוק לפע"ד, והרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם הוא יחלימיני ויחייני וינחמני בנחמת ציון, כתבתי זאת והצעתי לפני מופלגי תורה ובעלי הוראה, והסכימו עמי לדינא, ע"ש. והו"ד **במנחת פתים** (סי' תקס"ו) בזה"ל: עיי' חת"ס דדעתו דבכל הצומות הקבועים יוכל לעלות לתורה מי שאינו מתענה, ובפרט בת"ב, כיון דמלבד התענית איכא נמי שאר עינוים שנוהג בהן. וכן **בארחות חיים** (ספינקא, שם אות ז') העתיק דברי החת"ס בסתמא, ומשמע דגם בד' צומות מיקל. ובשו"ת **לחם שלמה** (סי' ק"ה) תמה ע"ז, וז"ל, מבואר מדברי החת"ס דלא מתיר רק בט"ב דוקא ולא בשאר תענית, אף דלטעם הראשון י"ל דגם בשאר תענית שרי כו', אבל לא סמך אטעם ראשון רק אטעם שני דקרה"ת בט"ב הוא משום דיומא קא גרים, וע"כ סיים ב'אכל בט"ב', ודלא כס' ארחות חיים שהעתיק דברי החת"ס בכל תענית, וליתא, דלא כ"כ להלכה רק בטבע, עכ"ל. וכ"כ אחיזי בס' **קצה המטה** (סי' תר"ב), ומתמה גם על המנחת פתים שהעתיק דברי החת"ס בכל הצומות, ע"ש. ועיי' בשו"ת **שנות חיים** (להגאון מהרש"ק, סי' שמ"ב – והוא במנחת פתים) שכתב כעין דברי החת"ס, אבל רק לענין ט"ב ויוה"כ ולא בשאר תעניות, וזתו"ד, ע"ד אשר שאל אם יפה הורה, לא ידעתי אם זה הוראה חמורה

לגלות ערוה כך לא תגלה ערותם בעונותם עכ"ל, הרי מפורש דכ"ז רק בשביל יוה"כ פ' שמקושטות אז לכבוד, כמשארו"ל בסוף תענית לא היו יום טוב לישראל וכו' כיוה"כ פ' שבהן בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים וכו', ואין לו שייכות עם התענית, וכן לפי טעם המדרש ג"כ שייך מחמת קדושת היום סליחה שלא יזכר עונותינו אז ביום הדין, ובמ"א כתבתי לעורר עוד מזה⁽²⁾. ועי"פ נראה מכ"ז שהוקבע לקרות במנחה יוה"כ פ' רק מחמת סגולת קדושת היום, וכ"כ במדרש לכך קורין בעריות, היינו שצריך לקרות בעריות ביוה"כ, רק שבשחרית קורין באחרי בסדר היום להיות ונשלמה פרים שפתינו, ע"כ קורין במנחה בעריות, אבל לא משום התענית, ופשוט שאין נ"מ למתענים, וגם אם יהי' צבור בביהכ"נ שרובן חולים ל"ע, וכמו שהי' בזמן המגיפה ר"ל שהוצרכו כולם לטעום ביוה"כ, כמ"ש בתשו' **חת"ס** (ה"ו סי' כ"ג), אעפ"כ בודאי יקראו במנחה ביוה"כ, ואין הענין צריך לפנים שיוכל לעלות ג"כ כו', ועי' בס' **מקראי קדש** (על קה"ת שער כ"ה סעי' כ"ג וכ"ד וגם בסעי' כ"ו) שכ' ג"כ לענין מנחת יוה"כ פ' בכמה ראיות דיוכל לעלות גם מי שאינו מתענה, ע"ש. וכ"כ בתו"ס **חיים** (על הח"א סי' קל"ב או ט"ל). והו"ד **בכה"ח** (אות מ"ו). וכ"כ **בתורת חיים** (סי' תקס"ו אות י"א) דלפמש"כ **החת"ס** (הובא לקמן) פשיטא דיוכל לעלות. וכ"כ בשו"ת **לחם שלמה** (סי' ק"ה) וז"ל, ביוה"כ לענין חולה שייב"ס דאוכל כ"כ הר"ן דמלאכת שבת לחולה ל"ה הותרה רק דחיייה, ועיי' בשו"ת **עט"ח** (סי' ד'), וא"כ ה"ה לאכול ביוה"כ לחולה ל"ה רק דחיייה ולא הותרה, א"כ כיון דלא הותר מן התענית רק נדחה י"ל דבכלל התענית הוא, ושפיר שייך אצלו הקריאה דתענית דבכלל התענית הוא, משא"כ בשאר תענית הותרה לו במקום חולי, דהא לא גזרו חז"ל במקום חולי ולא התחיל האיסור כלל, ע"ש. יז. כ"כ בשו"ת **חתם סופר** (א"ח סי' קנ"ז) וזתו"ד: ביום ט"ב תקע"א החליתי והוצרכתי לשתות בעו"ה⁽³⁾, והרהרתי בדעתי אם ישאלוני התלמידים המתפללים בבהמ"ד שבבית⁽⁴⁾, האם יקראוני להעלות אותי לס"ת למנחה בקריאת ויחל, מה אשיב להם. ונ"ל פשוט דיכולתי לעלות לתורה לקרות ויחל כמו שאר כל אדם כו', דעד כאן לא אמרו הרב מהר"ק והרב"י אלא בב' וה', שמי שאינו מתענה אין אצלו יום תענית, ומאי שייטי' דקריאת ויחל

(ג) ראה בשו"ת מנחת אלעזר (שם סי' ס"ד) שכתב בא"ד: מ"ש **במטה אפרים** (סי' תר"ט סעי' ט') שמ"מ לא יקשטו א"ע בתכשיטין שמקשטין בהן שבת ויו"ט משום אימת הדין. זהו קשה בעיני שהוא נגד דברי **התוס'** במגילה (שם ד"ה במנחה קורין) שבמנחת יוה"כ פ' קורין בעריות לפי שהנשים מקושטות בשביל כבוד היום לפיכך צריך להזכירם שלא יכשלו בהן עכ"ל, הרי מפורש שהלכו מקושטות ביוה"כ פ', ואדרבא נראה מזה שהלכו ביוה"כ פ' בקישוטין יותר משאר יום טוב, (שהוא לכבוד יום סליחה. ואולי נצמח זה מהך דסוף תענית לא היו יום טוב לישראל ביוה"כ פ' וט"ו באב שבהן בנות ישראל יוצאות וכו', ואמרינן בגמ' בשלמא יוה"כ דאית בי' סליחה ומחילה ויום שנתנו בו לוחות האחרונות. ועיי' בהגהות הרש"ש במגילה שם שצ"ן ג"כ עד התוס' אלו שהלכו מקושטות לעיי' בסוף תענית) ע"כ הוצרכו להזהירם אז דוקא. ודוחק לומר שבשביל שהוא יום סליחה ותשובה ע"כ הזהירו אז על שהלכו מקושטות בשאר יום טוב זהו ל"ש לומר. ועכ"פ נראה מדברי התוס' דשהלכו מקושטות כמו בשאר יום טוב בודאי או יותר.

(ד) ראה בשו"ת חתם סופר (י"ד סי' קכ"א) שכתב תשובה להרב הגאון המפורסם ערוגת הבשם נ"י ע"ה פ"ה קקש"ת מה' **דוד דייטש** נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סארהעל יע"א. וז"ל, מכתבו הנעים הנכתב בה' שבט העבר הגיעני היום הזה, ולא ידעתי מי גרם ככה עיכובא, ולהיות **בעו"ה** זה כמו ח' **שבועות** אני **עצור** וכלוא בבית מחמת חולי השיעול ר"ל, וכבר הייתי איזה פעמים בסכנה חמורה, וב"ה אשר עזרני עד כה, ומ"מ עדיין מלאכתי נעשית ע"י אחירם, רצוני לומר מלאכת התרביצא, כי אסרוהו הרופאים לגמרי, כ"א אני אומר בלחש לא' מן התלמידים, והוא מתרגם לאחירים בפני, ה' ירחם וישלח לי מרפה ארוכה ותעלה בתוך שח"י, וכמאן מצלינין האידנא וכו', ולהיות נפשי חשקה להודיעו כזאת, ע"כ מיד כראותי כ"י הטהור, לא אחרתי מלהשיב מבלי עיון כלל, בשגם אין דעתי צלולה לעיין, ובטוח אני באהבתו עזה כי ישים עינו עלי לטובה להזכירני בתפלתו כחך החיוב עכ"ל. וכדאי לצייין כי אותו התלמיד אשר כתב עליו החת"ס, ה"ה הגאון **המהר"ם א"ש**, אשר נעשה חתנו של הגאון ר' דוד דייטש הנ"ל, ע"י תשובה הזה, שלאחר זמן כשבא הגאון ר' דוד דייטש לשיבת החת"ס, חקר מי הי' אותו התלמיד, ומזה נצמח השידוך. ויש בזה אריכות ואין כאן מקומו.

(ה) לענין בית מדרשו של החת"ס יש לציין, בהקדים מש"כ החת"ס באבות (פ"ה מ"ה) על המשנה עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש כו', עומדים צפופים ומשתחיים רוחים, וז"ל: נראה דהנס הי' עומדים צפופים, כי ההשתחו' רוחים אין חידוש דמועט מחזיק מרובה במקום קדוש, אך הי' נס שיעמדו צפופים ויקבלו שכר אגרא דבי כלה דוחקא (בכרמ"ה). והוסיף ע"ז בשו"ת **חתם סופר (י"ד סימ' ר"ד) וז"ל: במ"ש לעיל דעומדים צפופים היה בנס ליתן שכר להבאים בחצרות בית ה', יובן דלפמ"ש **בתשב"ץ** (ה"ג ססי' ר"א) דגם בזמנו נראה נס בזה בבה"כ שבירושלים בבואם שם בחג השבועות כל סביבותיהם ולא צר להם, וה' **יודע** כי עיני ראו בח"ל דבר זה, ולא אוכל לפרש מפני פריצי עמינו, וא"כ מאי רבותא דעשרה ניסים נעשו בבהמ"ק, אבל הנס הוה עומדים צפופים וכנ"ל. [הגאון ר' שלמה זלמן עהרנריץ אב"ד שאמלוי (במכתבו שבספר זכרון למשה) ציין, שמפורסם בעולם מתלמידי הגאונים הקדושים, שזה הי' בבית מדרשו של מרן בפ"ב, שהי' קטן מאד מהכיל וכו', והי' שם מועט מחזיק את המרובה]. [וז"ל **התשב"ץ**, כי עדיין נשאר מהנסים שהיו בירושלים, שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום, כי בבית הכנסת שבירושלים הם צריכים לאנשי המקום כל השנה, ומתמלאת פה על פה בעת התקבץ שם בחג השבועות החוגגים יותר מג' מאות איש, כלם הם נכנסים שם ויושבים רוחים, כי עדיין היא בקדושתה, וזה סימן גאולה שלישית, ע"ש].**

י. פתיחת הארון או הגבהה וגלילה יכולים לכבד אף למי שלא יתענה^[יח].

יא. נשיאת כפים - יש אומרים שאף אם הכהן אינו מתענה, מ"מ יכול לעלות לדוכן בתפלת מנחה (היינו בארץ ישראל), ולא חיישינן לשכרות^[יט]. ויש מי שחולק ע"ד^[ס].

יב. כ"כ בשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל א' סי' מ"ט) וז"ל, לענין נשיאות כפים שבמנחה, נראה שאין לחוש אפי' שאין הכהן מתענה, כיון דעיקר מלתא שלא ישאו הכהנים ידיהם במנחה ליתא אלא משום שמא יהיה שכור, הנה בהך תפלת מנחה אין לחוש לכך, כיון שמתפללין אותה עם דמדומי חמה ודמאי לתפלת נעילה, ותו דלא שכיח שכהן שאינו מתענה עוד יוסיף על חטאתו פשע להשתכר ביום התענית, ולא די לו בזה אלא שעוד יבא לב"ה להתפלל עם המתענין וישא ידיו כשהוא שכור, עכ"ל, ע"ש.

כ. כ"כ בשו"ת צמח יהודה (ה"ג סי' נ"י) וזתו"ד, בנידון הרב הכהן הנכבד ת"ח ומזכה את הרבים איש בעל שם טוב ורב פעלים לתורה, ששהה בביהכ"נ ולא יצא היום במנחה בת"צ, וממנו ראו שאר הכהנים ולא יצאו, ולא עלו לדוכן ג"כ. בודאי ראוי אותו כהן לגערה שהכשיל אחרים ונכשל בעצמו ג"כ. דאף אם נדונו שלא התענה, כפי שנראה כי הוא חולה סוכר ידוע כו', אבל כל זה אינו פטרו מלצאת בעת אמירת הש"ץ "רצה" מדינא, כפי שפוסק השו"ע (סי' קכ"ח סעי' ד'). ואמנם לעלות לדוכן אסור לאותו כהן, דלדידיה דמי למנחה דעלמא, דאסרו רבנן לעלות לדוכן משום שיתכן בו שכרות (תענית כו: שו"ע סי' קכ"ט סעי' א'), וממילא חייב לצאת ברצה כנ"ל כו', ע"ש באריכות.

שיצטרך הסכמתו, אך למלאות רצונו הנני משיבו, ויפה הורה, וכן אני מורה תמיד הן ביוה"כ הן בט"ב, ורו"מ כתב דגם בח"ס כתב כן, ולא עיינתי בו, אך אמינא טעמא דידי כי אין זו דומה לשאר תענית דשם הוי עיקרו התענית ואין בו ענינים אחרים והוי עיקרו לתשובה, ולכך קורין ויחל המדבר מענין סליחה לעונות, ועיקר הכפרה הוי התענית, ולכך מי שאינו מתענה הוי אצלו כשאר יום ומה טיבו לעלות לתורה, אבל בט"ב הוי בו שאר ענינים חוץ התענית ולהיות ח"ו כאבל לנהוג אבלות, ולכך אין קורין בו ויחל רק בפ' ואתחנן להזכיר צרת ישראל, א"כ הרי אבל אינו מתענה ומ"מ נוהג אבלות, וכן נמי ביוה"כ יש בו איסור מלאכה כו', ע"ש.

כתב בשו"ת לחם שלמה (שם) אני בעניי לא זכיתי להבין דברי החת"ס, דהא במועד גופא ליכא קרה"ת רק בשחרית ולא במנחה, א"כ מה שיש קרה"ת בט"ב במנחה אינו מצד יום מועד רק משום תענית כמו בשאר ת"צ, ולמה עדיף מנחה בת"ב משאר ת"צ דמי שאינו מתענה אינו עולה, וצ"ע, ע"ש. והו"ד בקצה המטה (שם). וכן בשו"ת לבושי מרדכי (מהדורה תליתא סי' כ"ו) כתב שודאי מוכח דלאו משום חיובא דהמאורעות הוי, רק כשאר תעניות, ע"ש.

יח. כ"כ בשערי אפרים (שם סעי' י"ב) ובמטה אפרים (ס' תר"ב סעי' ט"ו). והו"ד בכה"ח (אות מ"ח).

(ו) הרב יהודה זרחיה [מרדכי לייב חיים] ב"ר שפטיה הלוי סגל נולד בירושלים בשנת תרפ"ד למשפחת רבנים חשובה מצאצאי השל"ה והחיד"א. היה מקורב לגדולי הרבנים בארץ, ביניהם החזון איש, ר' איסר זלמן מלצר, ועוד.

מדור

קיצורי הלכה

השלימה עם הצבור בקריאת הפרשה מידי שבת בשבתו, כבמג"א (שם סק"ו), וה"ה לנ"ד. [וה"ה בן א"י שבא לחו"ל, וקרא שמו"ת בא"י, א"צ לקרות עוד הפעם שמו"ת, כיון שכבר קרא פרשה זו בא"י. כ"כ הקצוה"ש שם]. עוד כתב בבצל החכמה, שיקרא פ' נשא עד יום ד' לשבוע כבאו"ח (שם סעי' ד'), כי י"א שיכול להשלים הפ' עד יום ד' שאחר השבת, ואם איחר ולא קראה עד חצות יום עש"ק, יקרא תחילה פ' בהעלותך, [כמ"ש בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' רי"ג) ע"ש. ודעת הקצוה"ש (שם בדה"ש סק"ט) שמעלת הקריאה על הסדר עדיף טפי ע"ש], ואח"כ אם יספיק זמנו יקרא פ' נשא בתורת תשלומין. והוסיף עוד, שלכתחילה עליו להשלים פ' נשא בהיותו עדיין בחו"ל, כמבואר בשו"ע (שם סעי' ג'), כי מיום ראשון ואילך יכול להשלים פ' שבת ההיא, ומעתה אפי' אם יגיע לא"י קודם רביעי בשבת, הרי עליו להשלים פרשיותיו עם צבור בני א"י, כמבואר בס' מראית העין (להגאון חיד"א ז"ל, בליקוטים שבסוף הספר סי' כ' אות ד', דלעולם ישלים פרשיותיו עם הצבור שהוא עמהם). נמצא

שנים מקרא ואחד תרגום לכן חו"ל הנמצא בארץ ישראל בשבת שאין הקריאות שוות

כתב בספר קצוה"ש (סי' ע"ב בדה"ש סק"ג) בן חו"ל שבא לא"י וקורין שם הפרשה שבחו"ל יקראו אותה בשבת הבאה, [כגון שחל אחרון ש"פ בחו"ל בשבת, או יו"ט ב' של שבועות בשבת], יש לו לקרות בא"י שמו"ת ב' פרשיות, של שבת העברה ושל שבת זו, אע"פ שדעתו לחזור לחו"ל, מ"מ לענין זה מסתבר שיש לו להשלים עם הצבור שהוא מתפלל עמהם, ע"ש. וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' ט), וכתב שאם לשבת הבאה יגיע לחו"ל, והרי אז יקראו שם פ' בהעלותך והוא כבר קרא אותה פ' שמו"ת בשבוע העבר בהיותו בא"י, אף שבודאי חייב לשמוע בשבת ההיא קריאת פרשת בהעלותך בצבור, כדי לצאת ידי חובת קריאת התורה בשבת, מכל מקום א"צ לחזור ולקרא אותה פ' שמו"ת, וראי' מהמבואר בשו"ע (סי' רפ"ה סעי' ז') שא"צ לקרות פ' יום טוב שמו"ת, כיון שכבר

ופ' בהעלותך ישלים אחר שכבר יצא מחו"ל, אך אם לא השלימה לפני שחזר לא"י יהדר להשלימה בא"י עד יום ד'. ואם לא השלימה עד יום ד' ישלימה עד חצות יום ועש"ק, ואם לא השלימה עד אז, ישלים תחילה פ' בהעלותך שהיא מחובת היום ואח"כ פ' נשא לתשלומין. ואם אחר היו"ט נסע בן א"י לחו"ל באחד השבועות בהם יש שינוי בקריאת הפרשה בין א"י לחו"ל, וכגון שנסע מא"י אחר ש"ק בה קראו בא"י פ' בהעלותך (ובחו"ל פ' נשא), והוא מגיע לחו"ל לפני השבת בה יקראו בחו"ל פ' בהעלותך והוא הלא כבר השלים פ' זו בא"י, נראה שא"צ לחזור ולהשלימה שמו"ת אף שמחוייב לשמוע קריאת פ' בהעלותך בצבור, ע"ש. והו"ד בשו"ת באר משה (ס).

קטן שנעשה י"ג שנה בי"ח בתמוז או בי' באב בשנה שחל יום התענית בשבת ונדרה ליום א', אם חייב להתענות או לא

הנה בשאלה זה כבר דשו בה גדולי האחרונים, יש מחייבים להתענות ויש פוטרים, ויסוד מחלקותם הוא אם ט' באב הנדחה מתענין מדין תשלומין, דבכה"ג קטן פטור כיון דבזמן עיקר החיוב הי' פטור, או דאינו מדין תשלומין. ונעתיק דבריהם בקיצור: דעת הפוסרים ה"ה האבני נזר (או"ח סי' תכ"ו) וזתו"ד, שאלה, צום הרביעי וצום החמישי שחלו בשבת ונדרה למחרתו, קטן שהגדיל למחרתו חייב להתענות או לא. תשובה, לכאורה נראה פשוט דמה שמתענין למחר הוא תשלומין דצום שחל בשבת, וכיון דאי אפשר בשבת מתענין באחד בשבת כו'. שוב ראיתי בתשו' הרשב"א (ח"א סימן תקכ"ז) וז"ל, ומה ששאלת בט"ב שחל להיות בשבת מהו בתה"מ. תשובה נראה לי שאין נוהג בו שום אבילות, דהא אמרינן מעלה של שלחנו כסעודת שלמה בשעתו דאבלות ישנה שאני, וכל שכן דלגמרי עקרוהו מתשיעי ואוקמוה אעשירי, ומעיקרא הי' ראוי לקבעו בעשירי כדאיתא התם, עכ"ל. מדבריו נשמע שאין עשירי מצד תשלומין דהא לגמרי עקרוהו מתשיעי, אך לדעת הפוסקים שאנחנו בני אשכנז נגרים אחריהם שסוברים דנוהג דברים שבצנעא (כדאיתא ברמ"א סי' תקנ"ד סעי' י"ט), שפיר הטעם מצד תשלומין עכתו"ד, ע"ש. וכ"כ בשו"ת משנה שכיר (סי' קמ"ז), ומדמה אותו למש"כ החת"ס (סי' קע"ב) דמי שנעשה בר מצוה במוצאי יוה"כ, דפטור מן התוס', אף למ"ד דתוס' דאורייתא, כיון דאגברא קא רמי שכל א' יוסיף מזמן חול על הקדש, וכיון דבאותו זמן לא נתחייב, אין כאן תוס', ע"ש. וכ"כ בשו"ת קנין תורה (ח"ג סי' ע"א והו"ד סי' ס').

בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' ס"ג) בעיקר הדין נוטה להקל, אך לבסוף סיים להחמיר וזתו"ד, ע"ד שאלתו בט"ב שחל בשבת ונדרה ליום א' והי' א' קטן והגדיל ביום א' שנעשה אז בן יג"ש ויום א'. אם חייב להתענות ביום א' או נימא כיון דהוא רק תשלומין לט"ב והוא הי' אז פטור א"כ גם ביום א' פטור. הנה ד"ז נלמד מדין קטן ביום א' דאבילות ואח"ז נעשה בן י"ג, שנחלקו מהר"מ מרוטינבורק והרא"ש סוף מ"ק, שכתב הרא"ש לחלק בין היכא דימא קא גרים, ובין קטן שנדחה מחמת קטנו, והביא מפסחים (צ"ג) בגר שנתגייר וקטן שהגדיל בין ב' פסחים דתלי' אם תשלומין דראשון הוא, וגם נכדי החריף

כשהוא בא להשלים פ' נשא בא"י, הרי היא שם פ' שבת שעברה, וא"כ לפי"מ שסתם המחבר בשו"ע (שם), דזמן תשלומין הוא עד מנחה בשבת דוקא, א"א להשלימה כלל, ואפי' לדעת הי"א דזמן תשלומין הוא עד רביעי בשבת, מ"מ היינו בדיעבד דוקא, ע"כ יקרא פ' נשא, בהיותו עדיין בחו"ל, דשם הוי' פ' נשא פ' אותה שבוע, ויכול להשלימה לכתחילה מיום ראשון ואילך וכמש"כ. ואם לא קראה בחו"ל, אם הגיע לא"י לפני יום רביעי יש להשתדל לקרותו לפני יום ד', ואם לא קראה לפני יום ד', או שהגיע לשם אחרי יום ד', יקראנה עד חצות יום ועש"ק. ואם לא קראה עד זמן ההוא, יקרא תחילה פ' בהעלותך, ורק אח"כ יקרא פ' נשא. ופ' בהעלותך לא יקרא בחו"ל, אף שלדידי' תהי' היא לו פ' השבוע, מ"מ בהיותו עדיין בחו"ל הו"ל לדידי' פ' שבוע הבא, והרי אמרי' (ברכות ה.) ובלבד שלא יקדים כו', ע"כ יקראנה רק אחר שהגיע לא"י, כבני א"י ממש, ע"ש.

בן חו"ל הנמצא בארץ ישראל ביו"ט שני (של שבועות או אחרון של פסח) שחל בשבת

כתב בשו"ת בצל החכמה (שם): בן חו"ל הנמצא בא"י ודעתו לחזור, וחל יום טוב ב' של חג השבועות (וה"ה לח' של פסח) בש"ק, ובחו"ל קורין בה בענינא דיו"ט, ובא"י שאין עושין יום טוב אלא יום א' בלבד, אותו יום השבת להם כבר אחר החג, וקורין בו פ' נשא. נלענ"ד פשוט, שאפי' כשאין עשרה מבני חו"ל ביחד בא"י לקרות בענינא דיו"ט, ויתפללו ממילא עם צבור בני א"י וישמעו קריאת פ' נשא, אפי"ה א"צ לקרות פ' נשא שנים מקרא ואחד תרגום. ואף שהוכחתי לעיל (סי' ב'), דבני חו"ל הנמצאים בא"י אפי' דעתם לחזור, יוצאין ביום טוב ב' ש"ג שחל להיות בש"ק, יד"ח קריאה דשבת בשמיעת קריאת מבני א"י בפרשת השבוע, מ"מ כיון שלא הטילו חז"ל על בני חו"ל ביום טוב ב' ש"ג שחל להיות בשבת לקרות פ' דשבוע, ואפי' כשהם נמצאים בא"י, ע"כ גם להשלימה עם הצבור שמו"ת אינם צריכים. וכן דייקא לענ"ד לישנא דש"ס (ברכות ה.) לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור, פרשיותיו דייקא, וזו אינה פ' שלו כיון שאינו מוטל עליו לקרותה בשבת ההיא, כנלענ"ד נכון. והו"ד בשו"ת באר משה (ח"ז דיני בני א"י וחול' סי' רפ"ה).

בן ארץ ישראל הנמצא בחו"ל ביו"ט שני (של שבועות או אחרון של פסח) שחל בשבת

כתב בשו"ת בצל החכמה (שם סי' י') בן א"י הנמצא בחו"ל ודעתו לחזור, וחל יום טוב ב' של חג השבועות (וה"ה לח' של פסח) בש"ק, ובחו"ל קורין בה בענינא דיו"ט ובא"י שאין עושין יום טוב אלא יום א' בלבד אותו יום להם כבר אחר החג וקורין בה פ' נשא, כ' בס' מראית העין, (בליקוטים שבסוף הספר סי' כ' אות ד') שלא יקרא הבן א"י שמו"ת כבני א"י, דטפי עדיף להשלים פרשיותיו עם הצבור שהוא עמהם ע"ש, מובא גם בעקרי הד"ט (חאו"ה סי' כ"ב אות ג'). ואם אחר החג הוא חוזר לא"י ויגיע לשם לפני השבת בה קורין בא"י פ' בהעלותך, נראה שעליו להשלים פ' נשא שמו"ת אחר היו"ט בהיותו עדיין בחו"ל,

לו שייכות בחקירה הנ"ל, וגם אם הוא רק בגדר תשלומין, תענית צבור הוא, ומעיקרא הכי קבעוהו, וגם לא שייך כלל גדרי תשלומין בזה, וכל הפלפולים בזה אך למותר, והלכה דחייב וכמסקנת הגאון דברי מלכיאל. וכ"כ בשו"ת **להורות נתן** (ח"ה סי' ל"ג-ל"ו) באריכות ע"ש. וכ"כ בשו"ת **באר משה** (ח"ח סי' כ"כ"א), וכתב: לפלא הי' בעיני למה לא נזכר באחרונים גם השאלה אם אחד נולד בי"ח תמוז אם יתענה בי"ח ביום א' או לא, ובהשקפה ראשונה הייתי סובר דרק לגבי ת"ב החמירו משום דרוב ההיכל נשרף בעשירי, משא"כ בי"ח תמוז בודאי א"צ להתענות, אבל שוב נחמתי כי אדרבה בי"ז בתמוז כו"ע מודים דחייב להתענות, דבתשו' **כתב סופר** (סי' ק"א) הביא בשם אביו **החת"ס** לבאר הגמ' (מגילה ה:): למה לא אמר רבי הואיל ואדחי אדחי בי"ז בתמוז שחל בשבת, כי בשנה שחל ת"ב בשבת גם י"ז בתמוז חל בשבת, וכיון שלא הודו לו חכמים בי"ז בתמוז איך חזר ואמר בת"ב הואיל ואדחי, אלא שיש לחלק ולומר דבי"ז בתמוז שמיום זה ואילך האבילות מוסיף והולך עד אחר ת"ב, גם רבי לא עלה על דעתו לומר הואיל ונדחה נדחה, אבל ת"ב שנדחה הי' ס"ל פסקה האבילות, ולפי"ז הלכה ברורה דבי"ז תמוז אם נדחה לי"ח לכו"ע צריך הבר מצוה שנתגדל בי"ח להתענות, ואין מי שמיקל בדבר כו', ע"ש באריכות. ו**בהליכות שלמה** (פי"ג הערה ס"ו) כתב שהסברא נוטה יותר דפטור, אולם למעשה לא הכריע בזה.

בגד ש"ד / כנפות ששני הצדדים מחוברים עם כפתורים (הבגד מצוי בזמן האחרון בכמה וועסטרי"ך של ילדים) אם חייבים בציצית

הנה **בתרומת הדשן** (סי' רצ"ו) דן בכעין שאלה זה לענין שעטנז, ונעתק תוכן דבריו: שאלה, מי שיש לו וומי"ש או יופ"ן עשויין מפתן, ורוצין לחבר בה בתי זרועות מבגד צמר על ידי קנויפ"ל [כפתורים] ארבעה או חמשה סביב הזרוע, יש בו משום כלאים או לאו. תשובה: יראה דיש לחלק, שאם נעשו הקנויפ"ל רפויים בתוך הנקבים, שיוכל לפורקן באצבעותיו, כה"ג לא מיקרי חיבור, ואף על פי שהבתי זרועות אדוקים תמיד ביופ"ן, ואינו מפרקן משם לא בלבישה ולא בפשיטה. [ולא בעינן נמי דווקא תפירה לחבור, אלא אפי' בקשר גמור נמי חשיב חיבור לענין שעטנז, כמו שהוכיח ר"ת מההיא דקשר העליון בציצית דאורייתא, מדשרי רחמנא כלאים בציצית, מ"מ הך חיבור שע"י קנויפ"ל לאו חיבור, כדמוכח פ' מצות חליצה (קב), דקאמר התם האי מנעל דידן אף על גב דאית ביה חומרתא קטרינא ביה מיתנא, כי היכא דתיהוי חליצה מעלייתא. וכתב שם **אשירי** דנוהגים לקשור המיתן ב' קשרים זה על זה, אבל לא בעניבה משום דקי"ל עניבה לאו קשירה היא ע"כ. הא קמן ע"כ דקנויפ"ל לאו קשירה מיקרי, דאל"כ אמאי לא יעשה עניבה, נהי דלא קשירה מקרי מ"מ כבר קשור המנעל על ידי חומרתא, דהיינו קנויפ"ל כדפירש אשירי בסדר חליצה, ומנלן דלא הוי חליצה מעלייתא בעניבת מיתנא הואיל והוא קשור כבר, אע"כ לא מיקרי קשור על ידי הקנויפ"ל, וא"כ לא מיקרי חליצה מעלייתא אלא א"כ קשור הוא]. ואף על גב דכתיב והבאת את הקרסים כלולאות וחברת את

כמר יוסף א"ב שי' העיר תיכף מדברי הרא"ש הנ"ל, וע"ע **בט"ז** (יו"ד סי' שצ"ו) באורך כו'. ולכן בני"ד י"ל דשפיר נדחה ופטור מדינא, אך כיון דגם קודם שנתמלא ונעשה בן יג"ש הרי חייב משום חינוך, א"כ לא נדחה לגמרי, ומבואר **ברש"י** (סנהדרין מז: ד"ה הואיל ונדחו) דהיכא דלא נדחה לגמרי, ל"ש לומר הואיל ואידחי אידחי, וה"נ בזה. ובגוף הדבר אם יום הנדחה הוא רק תשלומין לט"ב, נראה דגם להקל קי"ל דהוי רק תשלומין, שהרי בסי' תקנ"ט מבואר דבעל ברית אינו מתענה ביום הנדחה, משא"כ בט"ב עצמו, עכתו"ד, ע"ש. ובשו"ת **דברי מלכיאל** (ח"ה סי' ק"ל) מחמיר בזה וז"ל, ע"ד שנסתפק בקטן שהגדיל בעשירי באב בשנה שחל ט"ב בשבת אם צריך להתענות. לכאורה דמי זה להא דפסחים (דף צ"ג) בקטן שהגדיל בין שני פסחים, שאם הוא תשלום דראשון איתא שם שא"צ להביא, וא"כ ה"ה בני"ד שצום בעשירי הוא תשלום של ט"ב, וכיון שהיה פטור בט"ב הוא פטור ג"כ מלהשלים, אך העיקר שצריך להתענות כי כן היתה התקנה מתחילה, שאם יחול ט"ב בש"ק יתענו למחר, דבאמת יש סוברים שעיקר התענית הוא בעשירי. (ע' חיבורי ח"ג סי' כ"ו מ"ש בזה). ולפי"ז יש להסתפק בתענית י"ז בתמוז. ועוי"ל דעכ"פ חל עליו מצות חינוך במצות בשנת י"ג, רק שבתענית הקילו שהקטנים לא ישלימו מפני חולשת גופם, אבל עכ"פ אינו נפטר לגמרי, ואף שמצות חינוך הוא על הגדולים שיחנכו את הקטנים, ולא על הקטנים בעצמם, מ"מ הרי היה צריך להתענות לשעות עכ"פ. ועוד נראה והוא העיקר כי תשלומין שייך כשאפשר שיעשו את עיקר ולא יצטרכו להשלים, אבל כשחל בש"ק הרי זה היה ידוע בעת שגזרו להתענות שיזדמן שיחול בש"ק, ותקנו אז שיתענו למחר, וא"כ חדא גזירה היא, ולא הוי בתורת תשלומין, ולא דמי לפסח דשם אפשר שיהיו כל ישראל טהורים ולא יצטרכו לעשות פסח שני, ומחולשתי ההכרח לקצר. וכ"כ בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ו סי' ע"א) וז"ל, יקרתו קבלתי ואודות קטן שהגדיל ביום ט"ב שנדחה אם חייב להתענות, כבר קבעתי להלכה בעניי בשבט הלוי (ח"ד סי' ע"ב אות ב') דחייב, וכן דעתי נוטה, דמש"כ באבני נזר (סו"ס תכ"ו) דלאנשי אשכנז דנוהג דברים שבצינעא שפיר הטעם בעשירי מטעם תשלומין, הנה אין זה כדאי להכריע מזה דקטן פטור, די"ל דעיקר התענית ביו"ד, והא דאסור דברים שבצינעא כיון דבעלמא ברוב שנים הוא עיקר יום האבלות וחורבן ראוי לפרוש, ומסברא ודאי דקטן חייב כיון שהצבור מתענים, ומעיקרא הוקבע כן. ומש"כ כב' רשימה גדולה של אחרונים שפוטרים, אין לי פנאי לבדוק אחריו בזה, אך מש"כ בשם הגאון מהרש"ם (ח"ג סי' ס"ג) שהוא בין הפוטרים, אין זה אמת דהא כ' שם כיון דגם לפני שנעשה בר מצוה יש בו גדר חינוך לא נדחה לגמרי, (אעפ"י שאנחנו נוהגים שאין קטנים משלימים), וסברא זו כ' ג"כ הגאון דברי מלכיאל (ח"ה סי' ק"ל), וכ' לפשוט דקטן שהגדיל ביו"ד באב שחייב, וכן מש"כ בשם תשובת **צפנת פענח** (סי' מ"ד) דהוא מקיל, במח"כ טעה בדמיונו שהרי מסיים שם, דמשום דא"א בתשיעי לפי חשבון השנים עבדינן ביו"ד, ומשום דרוב של היכל נשרף בעשירי, ולפי"ז קטן חייב גם אם תולה דין זה בדין אם הוא תשלומין או לא. אבל העיקר דאין

האהל וגו', אלמא מיקרי חיבור ע"י קרסים. איכא למימר שהיו עשויין בענין זה שלא ישמטו כלל אם לא על ידי מעשה, כגון שהיו כופפים ראשי הקרס לגמרי לצידן השנית. ומודינא נמי בנ"ד שאם לאחר שהכניס הקנויפ"ל בנקב יתפור את הנקב שיהא קצרה עד שלא יוכל מאז הקנויפ"ל להתפרק ממנו אלא על ידי קריעה, פשיטא דכה"ג הוי חיבור כו', ע"ש. ודבריו הובאו להלכה בשו"ע (י"ד סי' ש' ברמ"א סעי' ג') לענין שעטנז, ע"ש. והמג"א בהל' ציצית (סי' י' סק"ב) מביאו ג"כ, ומדמה אותו לענין בגד של ד' כנפות, ע"ש. וכן באשל אברהם (בוטשאטש, תנינא) כתב: מה שקורין קנעפלי"ך, לא עדיף בכך מעין קרסים שהתה"ד כתב שאינם חיבור כי אם כשמחוסרים מעשה לפותחם, ע"ש. וכ"כ שארי אחרונים. ולפי"ז פשוט שבגד הנ"ל שהצדדים מחוברים עם כפתורים מחויבים בציצית, ויש לתפור הנקבים עד יותר מחצי העליון של הבגד, שלא יוכל להוציא הקנעפיל אלא ע"י קריעה, כמ"ש התה"ד, וכן שמעתי ממורי הוראה, ועוד עצה יש שיכול לחתוך קרן אחת ולעשותה עגולה, דבהכי פטור מציצית. ועי' בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' צ"ט).

חייב אדם בכבוד אחיו הגדול, האם הוא דוקא גדול שבאחים [היינו הבכור], או לכל הגדול מחבירו, ואם חייב בכבוד אותו הגדולה

הנה באמת יש מחלוקת גדולה בין הפוסקים בזה, יש מחייבין ויש פוטרם, ובעזה"ש"ת נביא שיטות הפוסקים בקיצור. דעת הפוטרם: כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' ע"ו) אי מחויב אדם לכבד את אחותו הגדולה, וכמו דאמרין 'ואת אמך לרבות את אחיך הגדול, אי נימא דה"ה לאחותו הגדולה ולא דוקא קאמר הש"ס אחיך, או נימא דדוקא קתני. תשובה, לא ידעתי איך עלה על דעתך להוסיף על המצות דאורייתא ודרבנן דבר שלא הוזכר כלל בש"ס ולא בשו" פוסק ראשון ואחרון, ואולי עוררה רעיונך מהא דאיתא במדרש (פ' ויצא) ותען רחל ולא ותאמרנה לו, למה מתה רחל תחלה ר' יהודא אמר מפני שדברה בפני אחותה ע"כ, אי משום הא לא אריא, כי הנה מלבד שאין למידן הלכה מדברי אגדה, בלא"ה ליכא למילף מהמדרש זו כלום, שאין זה נכנס כלל בסוג חיוב כבוד, רק שהוא ביזוי לדבר בפני מי שגדול ממנו, אפי' אם אינו קרוב כלל, וכדאית' פ"ה דאבות שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו, וע"ש בפירושיהם, אבל שיהא חייב בכבוד זו לא שמענו מעולם. פוק וחזי בתשובת הרא"ש (כלל ט"ו) דמחייב לכבד אף אחיו הגדול מאמו לפי שעיקר הריבוי דואת גבי אמך כתיב, משמע דבלא"ה אין להוסיף מסברא דנפשיה יע"ש, ואף אם תרצה לדרוש טעמא דקרא וכמבואר ג"כ קצת בהשגת הרמב"ם במנין המצות (שורש שני) שזה הוא בכלל כבוד אב ואם לנהוג כבוד בבנם גדול ע"ש, נ"ל פי' לפירושם לפי שכבוד וגדולת אביו ואמו יורש בנם הגדול להניח כתר' לבנם הגדול, וכדאיתא בש"ס דכתובת"א (קג):

אף על פי ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא שנאמר ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור, על כן מחויבים אחיהם לכבד את אחיו הגדול כי לו משפט הירושה כבוד וגדולה של אביו, וא"כ בבת לא שייך כל זה, ומטעם זה נ"ל דיפה פסק בתשובת הל' קטנות (סי' קכ"ג) דאינו מחויב לכבד רק אחיו הגדול שהוא הראשון ולא השני אף שגדול ממנו בשנים, והטעם נ"ל כמ"ש כיון שאינו יורש גדולת אביו. ואין סתירה ג"כ מהא דפרש"י פ' ויחי על פסוק שמעון ולוי יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים ע"ש, וכמ"ש דזה לא מטעם כבוד הו' רק שלא לבזותם לדבר בפני מי שגדול ממנו, אבל לכבד בכבוד אביו כמ"ש הרמב"ם והטי"ד (סי' ר"מ) זה לא מצינו שום חיוב רק דוקא באחיו הגדול שבכולם ותו לא כנ"ל. והו"ד בפ"ת (י"ד סי' ר"מ סק"ט), ובגליון מהרש"א (שם). וכ"כ בבית לחם יהודה בשם כוונת האריז"ל. וכן בעיקרי דינים (סי' כ"ו אות ז') אחרי שנו"ב בדין זה, כתב: ומ"מ סברת הרב הלק"ט במקומה עומדת, דדוקא בכבוד האח הא' אזהרה שמענו ולא של ב', ודייקא נמי לישנא דש"ס, דקאמר לרבות אחיך הגדול, ולא קאמר אחיך הגדולים כו', שוב ראיתי להרב שביתת י"ט דכתב לעיין בזה"ק (פ' קדושים פג.) דמשמע דדוקא הבכור, ע"ש באריכות. [וז"ל הזוהר פתח ר' שמעון ואמר, עם כל דא (פ' אפילו שכולנו אחים מחמת קשר נשמתינו) ברא בוכרא חייבין כל אחוי ביקרי', דהא כתיב כבד את אביו, ואוקמוה רבנן את לרבות אחיך הגדול, ע"ש].

דעת המחייבים: כתב ברכי יוסף יש לחקור אי אחיו לאו דוקא, וה"ה אחותו הגדולה, או דילמא אחיו הגדול דוקא, אך אחותו הגדולה אינו חייב לכבדה. והיה מקום [להביא] סמך דה"ה דחייב לכבד אחותו הגדולה, ממ"ש הרמב"ם (סוף הל' טומאת צרעת), וז"ל, התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדברה באחיה שהיא גדולה ממנו בשנים וגדלתו בין ברכיה וכו', ע"ש. ומשמע קצת דכוונת הרמב"ם לומר שהיא אחותו הגדולה והוא חייב בכבודה, ועוד שהיא גדלתו בין ברכיה. וחזיתיה להרב שבות יעקב דנשאל על זה, ותמה דאיך עלה על דעת להוסיף על המצות כו', עכ"ד. ומה שתמה היעלה על לב להוסיף וכו', אין כאן תימה, דאין זה תוספת אלא עיקר, דאפשר דה"ה אחותו, ובכלל אחיך הגדול הוייא כו', ומכל זה נראה דלא נפלאה היא ולא רחוקה אחותו הגדולה לומר שהיא בכלל וחייב לכבדה, ואין זה מוסיף על המצות. ומאי דמייתי ראייה מתשו' הרא"ש, לאו ראייה היא כל עיקר, דהרא"ש ז"ל ברישא מייתי לה מסברא, כשם שחייב בכבוד אמו, והדר מייתי לה מדוקיא דהש"ס, ואין הכי נמי דאי לא הוה אשכח האי טעמא דריבויא גבי אם כתיב, הוה פשיט לה, אלא דהיכא דאיכא לאתויי מסברא וגמרא מייתינן. אשר פרושי קמפרש דברי הרמב"ם בהשגות, כי הבן הבכור יורש עצר וגדולת אביו, ובהדי דדריש החזיק במעוז הוראת הרב הלק"ט דאין חיוב רק לאחיו הגדול הראשון. דבריו קשים לשמוע, דהרי דברי הרמב"ם שם ברור מללו כו'.

א הגאון מהר"ש כתב בצוואתו (נדפס בסוף ספר יש נחלין, והובא בברכ"י י"ד סי' רמ"ו): לימוד מס' ברכות ענין גדול, מס' שבת ענין מפואר, כתובות כולל כל התלמוד, חולין ע"ז נדה כלל גדול.

כתב דבספר **כוכבא דשביט** כתב דבספר **מלכי בקדש** פליג על הרב שבות יעקב, ע"ש. וכן בספר **משמרת שלום** (סי' ר"מ) מביא מכמה פוסקים דחייב לכבד גם אחותו וגם כל האחים הגדולים ממנו, והביא **מיד שאל** שכתב דנזדמן לידו שבות יעקב עם הגהות ה"צ בכת"י קדשו, וכ' דאין לחלק בין אח לאחותו כו'. וכ"כ **הבן איש חי** (שנה שניה פרשת שופטים אות כ"ט) שחייב אדם בכבוד אחיו הגדול, בין שהוא אחיו מאביו בין אחיו מאמו, ואפי' הקטן הוא ת"ח וגדול בתורה יותר מן הגדול ג"כ חייב בכבודו, וכן השלישי חייב בכבוד השני, וכן עד"ז, ולא דוקא הזכרים אלא גם אחיותיו הנקבות שהם גדולים ממנו חייב לכבדם, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות. וכ"כ בשו"ת **בצל החכמה** (ה"ד סי' כ"ב) שהעיקר שהאח חייב בכבוד אחיו הגדול אפי' אינו גדול ממנו רק בשנים כמבואר גם משמ"י דאר"י החי בברכ"י ובשו"ת ח"ס, לכן במקומות שרק אחד אומר קדיש עדיף שהוא יאמר קדיש על אחיו, משיאמר אותו אביו של הנפטר, ע"ש. וכ"כ בשו"ת **שבט הלוי** (ה"ב סי' קי"א) וז"ל, ומש"כ בשב"י והובא בפ"ת כאן דדוקא אחיו ולא אחותו, איברא בברכי יוסף כאן מצדד להלכה דחייב לכבד גם אחותו הגדולה, וכן לכל אחיו הגדולים ממנו בשנים, וכ"פ בתשובת ח"ס, ובמהר"ם שיק על מצות (פ' יתרו) ה"ר להשב"י, ובחידושי לחינוך דחית ראי' זו בעניי, עכ"ל.

ודע **דבשער המצוות לרבינו האר"י זצ"ל** (פרשת יתרו דף טו ע"ב) מבואר בהדיא דחייב כבוד האח הוי לכל אחיו הגדולים ממנו, ומשמע מדברי קדשו דה"ה לחייב לכל אחיו הגדולים אחר מיתת אביהם, ועוד משמע מנועם שיח קדושתו, דיש חיוב לכבד לאחותו הגדולה, ובפרט לפי הדרך השני שכתוב שם, כאשר יראה המעיין שם. וראיתי בספר **בית לחם יהודה** שכתב בדין זה, וז"ל, בכבוד אחיו הגדול היינו גדול האחים שנכנס במקום האב, ולא לכל הגדול מחבירו, כונות האר"י, וכ"ש לא לאחותו, מהאי טעמא נ"ל, עכ"ל. ונסחא מוטעת היא, וכבר בקונטרס **שם הגדולים** אות ח' (מע' גדולים ערך מהרח"ו), כתבתי דיש בלבול ונסחאות מוטעות בכתבי האר"י, והגורם לזה, ע"ש. ומה שכתבתי הוא מסדר **מהר"ש ויטאל**, שהעתיק מכתב הרב אביו **מהרח"ו זצ"ל** עצמו, והוא סלת נקיה. אסיקנא דמחוורתא דהאידינא דחייב לכבד לכל אחיו הגדולים ממנו זכרים ונקבות, ואף לאחר מיתת אב ואם, וככל אשר דיברנו, והכי משמע הן לפי הפשט מסתמות דברי הפוסקים, והן לפי דרך האמת שכתב רבינו האר"י זצ"ל. והכי נקטינן, ע"ש באריכות. ובשירי **ברכה** כתב וז"ל, ועתה כשהיו מדפיסים קונטרס זה, כמעט בגמר הדפוס, בא לידי ספר **שביבת י"ט**, וראיתי לו ז"ל, שהוכיח **מהזהר** (שם) דאינו חייב כי אם לגדול שבכלן, ואני בעניי אומר שאין ראיה מהזהר, והעד על זה שרבינו האר"י זצ"ל כתב דלאו דוקא גדול, אלא הג' חייב גם בכבוד הב', וכן עד"ז, כמ"ש בברכי יוסף, ומי ירד לעומק הזהר כרבינו האר"י זצ"ל. וכ"כ בשו"ת **חתם סופר** (ה"ו סי' כ"ט) וז"ל, על מ"ש מעלתו בחיוב נהיגת כבוד באחיו הגדול ממנו בשנים, אפילו אינו פטר רחם לאמו ולא בכור לנחלה לאביו, וכי כן משמע מתשו' **רא"ש** דפ' **רמ"א** (בי"ד ס"י ר"מ) דאפי' אחיו מאמו צריך לנהוג בו כבוד, אלו תוכן דבריו, והשיג על ס' בל"י וס' הלק"ט. יפה כ', וס' בל"י אינו במחיצתו, ואין דרכנו לעיין בס' כאלו, אך כל דברי מעלתו כהווייתן ממש נאמרו על ס' ברכי יוסף, וגם שם כ' דברי מעלתו שבס' **שערי מצות להאר"י** כ"כ, ודלא כבל"י בשמו, וס' משובש נזדמן להם, ע"ש. האמנם שרש הדברי בנוי על דברי **רמב"ן** (בהשגת לרש"י שלספר המצות לרמב"ם שרש ב') ושם נאמר דכל נהיגת כבוד לאח הגדול הוא ענף ממצות כיבוד אב ואם, כי רצון האבות שיכבדו צעיריהם גדוליהם, וזה נכנס בגדר כיבוד אב ואם יע"ש, וממילא מובן שאין חילוק בין אחיו מאביו או מאמו כי הכל בכלל כיבוד אמו כו', ע"ש. וכן **בעקרי דינים** (שם)

לעילוי נשמת

מוה"ר **משה** בן מוה"ר **יעקב הכהן** ע"ה
נפטר יום שני דפסח שנת תשכ"ה לפ"ק

זו" מרת **רייזל יענטא** בת בנש"ק הרב ר' **יעקב** ע"ה
נפטרה י"א אדר שנת תשנ"ה לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

ב עי' במשנה שכיר (פרשת יתרו) שכתב וז"ל, ביו"ד (סי' ר"מ סעי' כ"ב) חייב אדם בכבוד אחיו הגדול. ובבית **לחם יהודא** שם כתב דהיינו גדול האחים שנכנס במקום האב ולא לכל הגדול מחברו, כן הביא בשם **האר"י הקדוש**. אולם בספר **נגיד ומצוה** מביא בשם ספר **הכוונות** להיפך וזה לשונו, צריך הבן הב' לכבד את אחיו הגדול, וכן כולם, וכולם חייבים בכבוד אביו ואמו, וזה סוד חז"ל כבד את אביך לרבות אחיך הגדול, והסוד שם באורך, עכ"ל. ונראה לי ראי' מש"ס ערוך לדעת הבית לחם יהודא ממגילה (טז), דאיתא שם "וילכו גם אחיו ויפלו לפניו" אמר רבי בנימין בר יפת אמר ר"א היינו דאמרו אינשי תעלה בעידינא סגיד ל', תעלה מאי בצירותיה מאחור, אלא אי איתמר הכי איתמר וישתחו ישראל על ראש המטה אמר רבי בנימין בר יפת אמר ר"א תעלה בעידינא סגיד ל', עכ"ל הגמרא, ופירש"י ז"ל תעלה קרית ל' ליוסף לפני אחיו, מאי בצירותיה מאחור, ע"ש. והשתא אי נימא דאחיו הקטן חייב בכבוד אחיו הגדול בשנים בכל אופן אף שאינו גדול הבית, א"כ היינו בצירות' דיוסף מאחיו הגדולים ממנו בשנים, דהי' מן הדין שיהי' הוא מכבד לאחיו וסגיד קמיהו, ולבסוף סגדו הם קמיה, וא"כ שפיר שייך האי מימרא דרבי בנימין בר יפת דתעלה בעידינא כו' גם גבי השתחוואה דאחיו לגבי יוסף, כמו גבי השתחוואה דיעקב ליוסף, דהוי ג"כ רק מכח מצוה דכיבוד, וע"כ דליכא שום חיוב דכיבוד במקום דהבן ליתא במקום אב, ע"כ שפיר מקשה בגמרא מה בצירות' דיוסף, וזה ראי' טובא לדעת הבל"י, ויוקשה אשיטת הנגיד ומצוה ודו"ק:

- התעוררות בענין לקנות תפילין ומזוזות מסופר ירא שמים -

הרב ז"ל דשם בטענות שונות אם כי אינן מספיקות, ותי' א' לחזרתו הי', כי עוד יותר מזה יש עיר גדולה בליטא (סלאנימא) שמשם יוצאי' סת"ם לאלפים ורבבות, והפורצה מרובה משם לאין שיעור וערך, ובאותו פרק הייתי יחד בווען ובקארלסבאד עם הגאון העצום שר התורה מו"ה יוסף זצ"ל אבד"ק סלאנימא (בע"ס פורת יוסף ומרכבת יוסף) ושאלתיו ע"ד הסת"ם מסלאנימא, והשיב לי בקצרה, תשובה ברורה, בתור הרב בעירו, כי כל הספרים ותו"מ היוצאים משם על פני המדינות מותרים לזרם לאשפה, והמה פסולים מדאו' וכו', כי זהו יכתבו מגולחי זקן ורשעים וכופרים וכו' ועושים להכעיס. ומקידוש השמות מאן דכר שמי'. כי אינם מחזיקים ומאמינים כלל בזה, ועל כן החליט על היוצאים כולם משם יען הסופרים דשם היראים אשר המה המועטים, לא ישלחו החוצה כלל ממלאכתם מלאכת הקודש, כי לא יוכלו להספיק גם אנשי העיר הגדולה לאלקים והגליל הסמוך כמובן. זה הצעתי רק לדוגמא. (וסיפר לי הגאון הנ"ל שכבר פירסם הדבר במכ"ע ולא הועיל מאומה בעולם ועוד הי' לו עיי"ז סכ"ג במדינת מלכותו ע"י הסופרים המוסרים ר"ל). ונדע לי אז כי במדינתנו בווען ופעסט ימכרו וישיגו הס"ת בכתב היופי רק משם, ותצילנה אוזן כל שומע, שומו שמים האזינו אחיי ורעי' וראו גודל הפריצה והבינו עיכוב ואריכות הגלות בחטא זה, אשר רוב קהלות ישראל נכשלים בעוה"ר בס"ת ותפילין ומזוזות פסולים, ולא לבד שהמה קרקפתא דלא מנח תפילין, עוד יעשו אלפים ברכות לבטלה בלאו דלא תשא וכו', ובפרט מסופרים כופרים כאלו.

ועיי' בלשון הזהב של זקניי הלבוש (בסי' זה סעי' א') לענין מסור וז"ל, נקרא מין שאינו מאמין בתורה, שהרי פרק עול ואין יראת אלקים לנגד עיניו, וכל שאינו מאמין הרי ממילא אינו בקשירה, שהרי אינו חושב על הקשירה למצוה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתובה עכ"ל. וככה המה הכופרים הקלים המתחדשים בימינו, אשר אין מאמינים בה' ובתורתו, ולצחוק יחשב בעיניהם ובלבותם ובמקום שצריכין לקדש השמות ישבו ויזמרו שירי עגבים ועוד מעשות מכוערים ר"ל. ופוק חזי מ"ש זקניי בס' דרך פקודין (במ"ע דמילה חלק הדבור אות י"ט) לענין המוסרים והאפקורסים בעקבתא דמשיחא בעה"ר שלא יכבדו במצוה זו, והנמולים על ידם צריכין אח"כ הטפת דם ברית עיי"ש דבריו כי נעמו. ומעתה צריכין לדון ק"ו כיון דמילה פסק המחבר (בסי' רס"ד סעי' א') דעכו"ם שמל בדיעבד א"צ לחזור ולהטיף דם ברית, ורק הרמ"א פסק דצריך. עאכו"כ בסת"ם שבדאי פסול גם בדיעבד. ועתה אחיי ורעי' הקימו והתעוררו אולי יזכנו הש"י להציל מהמכשול ממהפכה הזאת, ולעשות בזה גדרים וסייגים בכל כחנו, ולא נשא פני איש בכל המעכב בזה, ובזכות זה נזכה לגאולה שלימה ברחמים במהרה דיין וכ"ס:

(אות חיים מהגה"ק ממונקאטש זצ"ל, סי' ל"ט סק"א)

הנה מצאתי א"ע בזה כמחוייב להציע ולעורר על גודל המכשלה בעוה"ר בתפילין ומזוזות וס"ת, למי שקונה סת"ם בסתם ממי שאינו ידוע לו הסופר לירא א' וזהיר במלאכתו מלאכת שמים, כי אם הקונה מהתגרין שמוכרים להשתכר, והמה קנו איש מפי איש אפי' מפי עבד ומפי שפחה. ככה נשתרבבו הדברים העומדים ברומו של עולמות עליונים, ובנ"א אלו העוסקים בהם מזלזלין בהם, וזה לזה ימליצו וזה לזה יאמינו, וכדי להשביח מקחם נתכוונו, ונעשו גומלין ומקבלין דין מן דין סחורתם, ואמרין קדוש לעומתם ברוך יאמרו, ודרכם לשלוח למרחקים, ושמה יחשבו לממתקים, ולא ידעו כי מים גנובים בטעם מתוקים. וכבר צווחו בזה קמאי ז"ל לזוהר על הסופרים, עיי' בדברי זקניי הלבוש (סי' ל"ב סעי' כ) וז"ל, לכך צריך להיות מאוד ירא שמים וחרד לדבר השם המתעסק בכתיבת תפילין ותיקונן, ולא כמו שעושיין עכשיו כמה סופרים שמניחים נערים המתלמדים לכתוב תפילין כדי שירגילים בכתב, ואח"כ רואה הסופר אם נכתבו כהלכתן בחסרות ויתרות וסגי להו בהכי, ואח"כ מניחין אותן בבתים ומוכרין אותן ומחשבין להן הסופרים אותן המעות בשכר הלמידה לנער, ומראים להם פני היתר לומר הרי אנו בזה כגומלי חסדים עם הנערים העניים ללמוד להם מלאכת הכתיבה בחנם והיא מלאכת ה', אבל אני אומר יצא שכרם בהפסדם ואדרבא לא טוב הם עושים בעצמם, כי הנער נער ואינו ידע בין ימינו לשמאלו, ואין לו שום כונה בעולם רק הם כמתעסקים בכתובה ליפות הכתב ולא לשם קדושה ושום כונת מצוה בעולם, והרי עונש הסופר מרובה, שמכשיל את הבריות שמניחים אותן התפילין הפסולין, ולא עוד אלא כדי להשביח את מקחו וכו', כי מן הראוי למי שיש כח בידו למנות כותבי תפילין מהוגנים אנשי אמת שונאי בצע בעלי תורה יראי אלקים וחרדים על דברו בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך, כמו שממנים שוחטים ובודקים, שלא יאמינו לכל הסופרים שאין כונתם אלא להרויח ממון וכו', עכ"ל הלבוש הנחוץ לענינו. ועיי' בפמ"ג (בפתיחה לסי' ל"ב) דהוי סופר חמיר משוחט, עיי"ש טעמו. וגם בס' חתן סופר על או"ח (בסוף שער הטוטפות) בד"ה אזהרה גדולה ורבה להסיר מכשול מעם ה' עיי"ש, וכיוצא בספרים.

ועוד זאת נוסף רעה מרובה, אשר אספר פה לאחיי אשר נודענו עוד בחיים חיותו של אאמו"ר הגאון זצלה"ה, ונטפל אתו עמו הייתי אני הצעיר לפני הרבה שנים החילוני לעבוד בזה, וכמעט שעשינו חוזה בעיר א' בגאליציען אשר משם אז רוב הסופרים והספרים יוצאים, ושם גם המכשלות מרובן ככולן. ונתפשטו הסת"ם שלהם על פני כל המדינות, וראיתי בני עלי' והם מועטים הסופרים שם שיש לסמוך עליהם, והקלים שיש להם פועלים, קלים שבקלים, קיימי עליי' כי כיסולא לעוגי'. ונעשה אז תקנה להשגיח ולשום חותמות על הסת"ם היוצאים מסופרים כשרים וכו' וכיוצא, ואח"כ חזר בו